

Вікторія КАЦАЙ

ІСТОРІЯ МИСТЕЦЬКОГО НАДБАННЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКА У ХАРКОВІ в 1926—1948 рр.

Подається докладний історичний екскурс заснування і побудування Інституту Тараса Шевченка та Галереї картин Т.Г. Шевченка у Харкові. Викладений короткий огляд наукової та виставкової діяльності галереї. Головний акцент зроблений на дослідження архівних документів, пов'язаних з евакуацією шевченківських музеїв Харкова та Києва. Висвітлено проблему збереження творчої спадщини Т.Г. Шевченка у роки Другої світової війни.

Ключові слова: Шевченко, інститут, галерея, музей, виставки.

© В. КАЦАЙ, 2014

Видатний син України Тарас Григорович Шевченко прожив життя страстотерпця, його унікальний талант наполегливо долав приниження і страждання. Така ж непроста доля випала й на його творчу спадщину.

Друзі та прихильники Т.Г. Шевченка: А. Козачковський, М. Лазаревський, Л. Жемчужников, Д. Мордовець певний час зберігали те, що залишилося після смерті Кобзаря у Петербурзі. Завдяки В. Тарновському-молодшому формувалася колекція творів Т.Г. Шевченка у Чернігові. Розрізнені твори зберігалися у приватних осіб.

Після 1917 р. відділ охорони пам'яток і музейної справи Генерального секретаріату Центральної Ради мав намір створити музей Т.Г. Шевченка. Але цій владі не судилося довго триматися.

1924 р. українські вчені ініціювали створення в тодішній столиці України Харкові Будинку та Інституту Тараса Шевченка. 7 лютого 1926 р. Укрголовнаука скликала організаційний пленум щодо створення Інституту Тараса Шевченка. В проєкті статуту було визначено основну мету цієї науково-дослідної установи, а саме: «Збирання, зосередження, наукове дослідження і популяризація з погляду матеріалістичного розуміння історичних та історико-літературних явищ і процесів життя і діяльності Шевченка на тлі його епохи, а також і взагалі української літератури, і літературно-громадських рухів на Україні. Крім суто наукової мети, має інститут і широке громадське завдання. Поширювати знайомість робітничих і селянських мас з історії українського письменства. Для цього інститут впорядкуватиме виставки, семінари, лекції, доповіді, друкуватиме каталог та описи своїх матеріалів» [11] (у редакції оригіналу).

Інститут¹ перебував у віданні Укрголовнауки, яка затверджувала плани його роботи, звіти, бюджет і штати співробітників. Вищим науковим органом Інституту була Рада, яка визначала загальний напрямок роботи. Інститут Тараса Шевченка очолив академік Д. Багалій, а потім Є. Шаблійовський. Вченим секретарем став відомий літературознавець І. Айзеншток, а виконавчим директором письменник С. Пилипенко.

¹ З 1926 до 1932 — Інститут Тараса Шевченка (Харків), з 1932 до 1936 — Інститут ім. Тараса Шевченка (Харків), з 1936 — Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка Академії наук Української РСР (Київ). — Прим. автора.

Радіотелеграфне агентство України 9 березня 1926 р. повідомляло: «При Інституті мають організувати музей ім. Шевченка, де зберуть історичні й архівні матеріали, що стосуються життя й творчості Шевченка. Усі такі матеріали зберуть з усіх музеїв України й РРФСР і передадуть Харківському музею ім. Шевченка [14, с. 11].

До 1928 р. Інститут містився на вул. Пушкінській, 62, а потім його було переведено у Будинок Наукових установ на вул. Карла Лібкнехта, 33. Дослідницька робота в Інституті зосереджувалася в так званих «кабінетах»: «1. Кабінет доби феодалізму. (Давня українська література Х—XVIII сторіччя). Керував цим кабінетом проф. А.П. Шамрай.

2. Доба розкладу феодально-кріпосницького ладу і розвитку торговельного капіталізму. Тут опрацьовувалась література з кінця XVIII до кінця XIX сторіччя, тобто від доби Сковороди і Котляревського до Нечуя-Левицького і Панаса Мирного. Керували цим кабінетом професори І. Айзеншток і А. Шамрай.

3. Доба імперіалізму й фінансового капіталізму. Література кінця XIX сторіччя до революції 1917 року. Керівник кабінету проф. В.С. Бойко.

4. Доба радянської літератури — керівник кабінету відомий тоді літературний критик і проф. ХППО Володимир Дмитрович Коряк.

5. Кабінет російської й західноєвропейської літератури. Керівник кабінету проф., а пізніше акад. Олександр Іванович Білецький.

6. Кабінет бібліографії та документації. Керівник кабінету проф. Микола Антонович Плевако» [12, с. 523] Кабінети біографії Шевченка та післяшевченківської літератури перебували у складі київської філії Інституту, яку очолив О. Дорошкевич.

Поза цими відділами було створено ще три комісії, які мали вузьку спрямованість: шевченкознавства, теорії й методології літератури, джерелознавства.

1929 р. в Інституті Тараса Шевченка почали працювати науково-дослідні кафедри літературознавства та української літератури. На початку 1930-х рр. в Інституті було створено історичний кабінет. Саме Інститут поклав початок створення єдиного державного сховища рукописної та художньої спадщини Т. Шевченка й шевченківських архівних матеріалів. Він об'єднав разом з київською філією близько

І. Айзеншток, Д. Багалій, С. Пилипенко. Інститут ім. Т.Г. Шевченка у Харкові. Кінець 1920-х рр.

100 дійсних членів, членів-кореспондентів, аспірантів та наукових співробітників.

З цього часу у своїй структурі Інститут Тараса Шевченка має десять секторів: музейний, української, російської, нацменівської літератури та ін. Ширше від інших розгорнув свою роботу музейний сектор, який почав працювати з 1929 року. Завданням цього сектору було збирання рукописів письменників, фотографій, мемуарів як дореволюційних, так і сучасних письменників, і висвітлювання історичного розвитку пролетарської літератури. «Незважаючи на те, що робота музейного сектору за попередніх років була згорнена (цілий інститут мав лише 3 кімнати у своєму розпорядженні), все таки він зробив чималу роботу. Зібрано 30 тис. рукописів та 12 тис. речей, що належали різним письменникам та художникам. Сектор влаштував також ряд виставок, як от: виставку з нагоди п'яти річчя смерті В. Блакитного...» [10, с. 14] (у редакції оригіналу).

Інститут Тараса Шевченка не обмежувався збиранням, дослідженням та критичною публікацією літературних та біографічних матеріалів, що стосувалися самого поета, але й вивчав всю українську художню літературу XIX—XX століття. Зібрані ним колекції неопублікованих матеріалів привертала до себе увагу дослідників зі всієї України. Насамперед це листування Т. Шевченка з М. Макаровим, листування П. Куліша з М. Лободовським, листи і автографи І. Манжури, Я. Цюголева, І. Нечуя-

Шевченківська виставка 1930 року у державній книгозбірні ім. В.Г. Короленка

Левицького, Г. Барвінок, В. Самійленка, оригінальні малюнки Г. Нарбута, архів часопису «Червоний шлях» за 1923—1925 рр., рукописна спадщина О. Потебні тощо.

Активна робота колективу Інституту зі збирання рукописної та художньої спадщини Шевченка дала змогу в першій пол. 1930-х рр. розпочати підготовку академічного видання його творів. Особливого значення в Інституті надавали питанням текстологічного вивчення творів поета й публікації вивіренних текстів його літературної спадщини. Співробітники інституту видали чимало праць з питань шевченкознавства, друкували окремі статті в збірниках і на сторінках періодичних видань. Київська філія готувала до видання «Словник Шевченкової мови». Інститут здійснив і значну кількість наукових видань творів українських класиків і радянських письменників, запроваджував чимало заходів щодо популяризації творчості поета. Інституту надавалось монопольне право на виготовлення усіх сувенірних шевченкових речей: портретів, погрудь, малюнків, жетонів, медалей тощо. Без дозволу Інституту жодна подібна річ в межах України не випускалася.

1929 р. зусиллями Шевченківського комітету за підтримки громадськості в Харкові було влаштовано дві виставки: проєктів пам'ятника поетові та його художніх творів.

13 березня 1930 р. музейний відділ Інституту і Харківська наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка влаштували велику виставку шевченкових поезій та ілюстрованих видань його творів. Виставка мала 15 розділів, в яких були представлені матеріали з ба-

гатьох державних сховищ і архівів, а також книги з особистої бібліотеки поета. У часописі «Всесвіт» за 1930 р., зокрема, зазначалося: «Найвизначнішим явищем під час святкування Шевченкових днів в столиці України ц. р. було відкриття виставки Шевченка в помешканні державної книгозбірні ім. Короленка.

На виставці постать поета-революціонера подано повніше, ніж будь коли. Організаторові виставки — Шевченківському Інституту пощастило зібрати найцінніші експонати, що були розкидані по різних збірках. Вперше на виставці показали велике число картин Шевченка, його листів, власних книжок, не кажучи вже про інші матеріали, що безпосередньо стосуються Шевченка» [17, с. 19] (у редакції оригіналу).

Для цього були здійснені широкі пошуки шевченкових оригіналів. В експозиції виставки були експоновані оригінальні живописні роботи, 80 малюнків і 46 шкідів (серед них — 9 автопортретів, 12 акварелей періоду заслання, серія «Блудний син», портрети Михайла Щепкіна і Айри Олдріджа). У цей розділ увійшла цінна колекція, що налічувала 60 шевченкових малюнків олівцем, переданих у власність Інституту з Пушкінського дому (Ленінград). В Україні ці твори експонувались вперше. Серед них особливу увагу привертала чотири малюнки Т. Шевченка: «Смерть Лукреції», «Смерть Віргинії», «Смерть Сократа» та «Смерть Олега, князя древлянського», які Пушкінський дім свого часу одержав з Парижа. Поряд було показано експонати, що надійшли з московських та українських музеїв.

Після цієї виставки в Інституті 1930 р. було створено невелику постійно діючу «Шевченківську виставку», на якій експонувалося близько 60 художніх творів, рукописів тощо.

1932 р. до Шевченківських роковин музейний сектор Інституту організував нову виставку художньої творчості Т. Шевченка з метою її постійного поповнення, наголосивши на створенні галереї картин Т.Г. Шевченка.

1932 р. Інститут Тараса Шевченка був реорганізований в Інститут ім. Тараса Шевченка і переведений у будинок на вул. Раднаркомівській, 11 (тепер тут знаходиться Харківський художній музей). На другому поверсі було розташовано Літературний музей Т.Г. Шевченка. «Дев'ять заль, 135 вітрин,

6500 експонатів — книжки, журнали, газети, рукописи, фото. Так проходить перед нами вся українська література від 1798 до 1932 року... Оформлення музею розумно й культурно виконав художник Єрмілов» [13, с. 2—3] (у редакції оригіналу).

В експозиції можна було побачити книги Івана Котляревського, Марко Вовчок, Пантелеймона Куліша, Панаса Мирного, Івана Нечуя-Левицького, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Володимира Винниченка. В хронологічному порядку було відображено й бурхливе зростання нової української літератури, представлене такими іменами як Е. Блакитний, В. Чумак. Музей виділив сто видатних сучасних письменників і показав їх творчість окремо. Це М. Бажан, Остап Вишня, А. Головка, М. Йогансен, П. Куліш, А. Любченко, І. Микитенко, Ю. Смолич, В. Сосюра, П. Тичина, М. Хвильовий, Ю. Яновський та ін.

У двох залах Літературного музею було виставлено портрети сучасних українських письменників і шаржі на них роботи А. Петрицького, О. Довженка, І. Пархоменка, О. Щеглова, М. Жука, М. Глуценка.

12 грудня 1932 р. при Інституті на базі Літературного музею за ухвалою уряду УРСР було також відкрито Галерею картин Т.Г. Шевченка, яка стала першою державною музейною установою, де було зібрано художні твори Шевченка, а також різноманітні шевченківські видання, документи тощо. Спочатку Галерея налічувала всього 137 творів Т.Г. Шевченка, більшість з яких було передано ще 1929 р. з Російського музею в Ленінграді («Кара-Бутак», «Форт Косарал», «Форт Олександрівський», «Оренбурзьке укріплення», «В степу», «Укріплення Раїм», «Уральське укріплення» та ін.) [14, с. 11], з Державного Ермітажу, Інституту російської літератури АН СРСР, Третяковської галереї («Портрет В. Жуковського» роботи К. Брюллова, за який було викуплено Шевченка з неволі), Музею образотворчих мистецтв ім. О.С. Пушкіна, Московського історичного музею, Державного театрального музею ім. О.А. Бахрушина та Всесоюзної бібліотеки ім. В.І. Леніна в Москві.

«Ще до відкриття Галереї професор С. Таранушенко передав поштові марки з портретами Т. Шевченка; І. Айзеншток — вісім малюнків Л. Жемчужникова. 1932 року з Миргородського

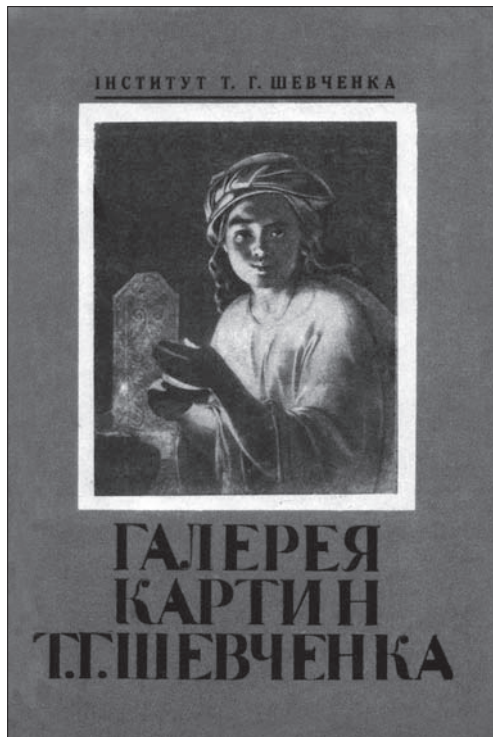

Галерея картин Т.Г. Шевченка у Харкові. 1930-ті рр.

музею надійшов портрет О. Лук'яновича, із Полтавського музею — портрет Г. і П. Закревських. 10 березня 1932 року з Історичного музею передано малюнки Т.Г. Шевченка, із Сумського музею — офорти та видання «Кобзаря» 1860 року. 19 травня 1932 року від Всеукраїнського музею ім. Г.С. Сковороди надійшла акварель — карикатура на Г. Родзянка та п'ять малюнків В. Штенберга» [14, с. 12—13]. 1933 року Чернігівський та Київський історичні музеї передали до Галереї значну кількість літературної та образотворчої спадщини Т.Г. Шевченка.

До 1934 р. Галерея картин Т.Г. Шевченка містилася лише у двох залах. Перший зал знайомив глядача з побутом українського закріпаченого села, з сторінками біографії Т. Шевченка. Тут же експонувався славетний портрет В. Жуковського пензля К. Брюллова. З цієї зали починалося знайомство з малярською творчістю Т.Г. Шевченка, де було представлено його найкращі твори академічного напрямку, наприклад, малюнок «Жіночої голівки» (1830), «Вбивство Віргинії» (1835), «Смерть Сократа» (1836), сцени з історії князівської Русі (1836). У цьому ж залі було представлено низку рисунків, створених Т. Шевченком в Україні на замовлення Археографічної комісії.

У другій, «Зеленій» залі, було зібрано офорти Тараса Григоровича, у тому числі з альбому «Живописна Україна», як, наприклад, «Судня Рада» (1844), історична композиція «Дари в Чигирині» (1843), а також серія малюнків, виконаних у засланні: краєвиди пустель Азії — «Чекан-Арал» (1848—1849), сцени з побуту місцевого населення — «Казахські діти-байгуші» (1853),

Каталог малярської творчості Т.Г. Шевченка, експонованої в галереї. Харків. 1934 р.

«Катя» (1856—1857). Тут же містилось кілька портретів пензля Шевченка та його автопортрети, виконані після заслання: олівцем — «з бородою» (1857) та живописний овальний, який він писав за місяць до своєї смерті. Поруч займала окрему стінку серія «Блудний син» (1856—1857) в кількості восьми малюнків. У цій же залі було виставлено мармурове погруддя Шевченка роботи В. Беклемішева.

Цей експонат має цікаву і драматичну історію. За замовленням родини видатного харківського банкіра і промисловця О. Алчевського відомий скульптор академік Петербурзької Академії мистецтв В. Беклемішев, який отримав перші навички з образотворчого мистецтва у Харкові, виконав мармуровий бюст поета. Але міська влада не дала дозволу на встановлення пам'ятника у міському саду. «...На замовлення і думку Христі Алчевської це погруддя мало у вигляді пам'ятника прикрашати якийсь майдан Харкова, але «усмотрение» місцевої губерніальної влади рішуче заборонило навіть і думати про такий «злонамеренний сепаратический» вчинок» [8] (у редакції оригіналу). Тоді Алчевські встановили його на території своєї садиби у садку, який назвали Шевченківським

(нині територія Палацу культури УМВС України в Харківській обл., вул. Раднаркомівська, 13). Так, 1899 р. було встановлено у Харкові перший в світі пам'ятник Кобзарю. Алчевські сподівалися, коли буде знято заборону, передати Харкову Шевченківський садок з монументом у вічне володіння. Але цього не сталося. Пам'ятник Т.Г. Шевченку простояв у садибі Алчевських три роки (до 1901 р.). Несподіване банкрутство та самогубство О. Алчевського призвело до того, що садибу було продано, а новий власник купець М. Шабельський був проти того, щоб на його землі стояв монумент опальному поету. Знятий з постаменту бюст зберігався у нащадків Алчевських. На початку 1930-х рр. він був переданий до Галереї картин Т.Г. Шевченка (зараз знаходиться в Національному музеї Тараса Шевченка у Києві).

До 120-річчя від дня народження Кобзаря в Інституті ім. Тараса Шевченка було розгорнуто велику виставку літературних і мистецьких творів поета, яка заклала основу нової експозиції Галереї. «Літературна газета» від 10 березня 1934 р. повідомляла: «Виставка художніх творів розміщена в 6 великих залах, відповідно оформлених. Художні твори Шевченка систематизовано і впорядковано. Репрезентовано близько 200 картин і малюнків Шевченка. Взагалі Інститут зібрав мало не 700 поетових малюнків, гравюр і картин. З них будуть експоновані найвизначніші твори, а решта переходить у секторах Інституту до майбутнього поширення шевченківської картинної галереї» [14, с. 13].

Наприкінці 1934 р. Галерея мала вже 12 добре обладнаних залів, де було виставлено близько 250 творів Т.Г. Шевченка, а всього зібрано понад 800 оригінальних творів Кобзаря. В галереї функціонував меморіальний зал-музей, спеціально призначений вшануванню пам'яті Шевченка. Перед входом до неї було розміщено кілька портретів різної художньої вартості, у т. ч. два оригінальні: пензля відомого харківського художника І. Шульги та професора Ф. Кричевського. Саме йому було замовлено і художнє оформлення Галереї. Директором ГКШ було призначено проф. М. Бурачека, а завідуючим фондами М. Мацапуру.

Зусиллями співробітників Галереї було проведено паспортизацію всіх експонованих картин, знайдено

кілька невідомих малюнків Шевченка, розпочато роботу над копіюванням його живописних творів.

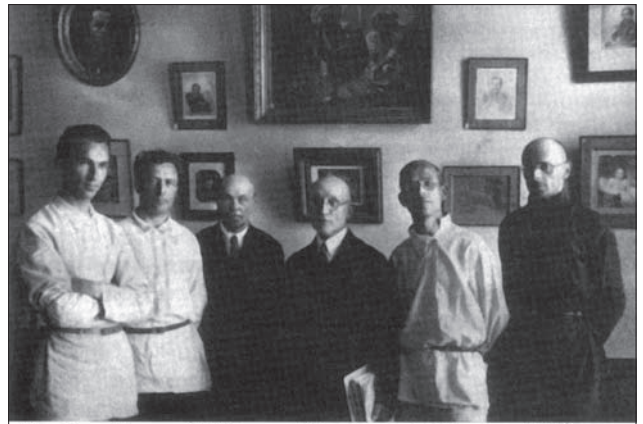
Літературний музей та Галерея картин Т.Г. Шевченка стали для учбових закладів своєрідним наочним посібником, що допомагав вивчати історію української літератури та мистецтва. Наведемо один приклад з вражень глядачів: «Я знав Тараса як великого поета-бунтаря, селянського демократа, співця покріпаченого селянства... Тепер я дізнався, що Тарас Григорович Шевченко був видатним художником. Творчість Шевченка, яку я побачив, дала мені можливість уявити геніальну постать Шевченка» [9, с. 167].

Протягом 1934—1935 рр. Галерею відвідало близько 40 тисяч чоловік, з них 25 тисяч — організованих глядачів. Співробітники Галереї разом із працівниками Інституту здійснювали значну роботу з популяризації Шевченкової спадщини на підприємствах і установах Харкова. Було організовано 25 пересувних виставок, проведено творчі зустрічі з робітниками харківських заводів та фабрик. До шевченківських днів 1935 р. та відкриття пам'ятника у Харкові відбулося розширення експозиції Галереї ще двома залами, де експонувалася виставка, присвячена вшануванню пам'яті Т.Г. Шевченка.

1939 р. широко відзначалося 125-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка. До цієї дати 20 березня в Києві в будинку Академії наук УРСР було організовано Республіканську ювілейну Шевченківську виставку, на якій, крім експонатів харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка, було представлено велику кількість найрізноманітніших матеріалів. У 10 залах було розміщено понад 900 документів та експонатів з архівів і музеїв Києва, Харкова, Москви, Ленінграда, Ворошиловграда, Чернігова, Баку. Всього у ювілейній виставці взяли участь тридцять сім державних установ та організацій.

20 вересня 1940 р. Рада Народних Комісарів УРСР постановила: «Організувати в Києві на базі республіканської ювілейної Шевченківської виставки центральний державний музей Т.Г. Шевченка, в якому зосередити всі оригінальні матеріали, зв'язані з життям, творчістю та революційною діяльністю Т.Г. Шевченка.

Передати до Центрального державного музею Т.Г. Шевченка всі матеріали республіканської виставки, утвореної в м. Києві до 125-річного ювілею

У залі Галереї картин Т.Г. Шевченка. Зліва направо: А. І. Костенко, П.М. Рудяков, М.Г. Бурачек, І.Є. Грабар, Я. Галайчук, М. І. Мацапура. Харків. Фото поч. 1934 р.

Співробітники Галереї картин Т.Г. Шевченка у Харкові. Фото з книги: Дослідник на ниві Шевченкознавства: зб. наук. ст. М.І. Мацапури / упряд. Т.М. Мацапура. — К. : Унів. В-во ПУЛЬСАРИ, 2011. — 268 с.: іл.

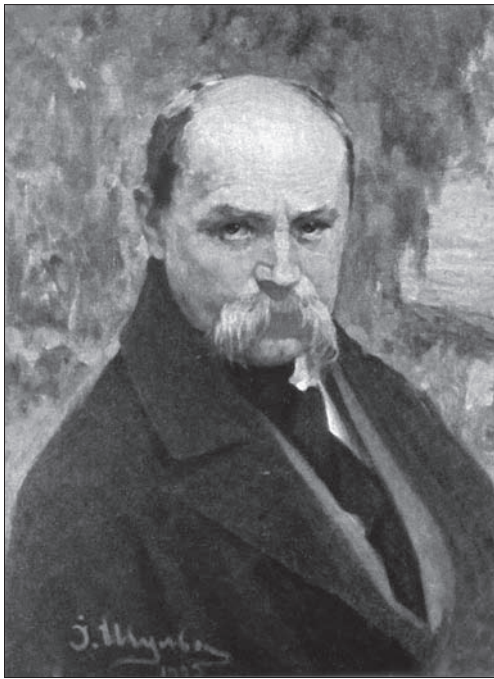
з дня народження поета, та закріпити за музеєм експонати, представлені до згаданої виставки різними музеями та установами УРСР» [14, с. 13]

На виконання цієї постанови найцінніші експонати харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка було передано до новоутвореного Центрального державного музею Т.Г. Шевченка в Києві, що почав діяти у квітні 1941 р. в приміщенні Маріїнського палацу. В експозиції та фондах музею було зібрано близько 10000 експонатів.

1940 р. харківська Галерея картин Т.Г. Шевченка, передавши кращі твори Т.Г. Шевченка до Києва, відкрила виставку ««Кобзар» Т.Г. Шевченка в об'єднаному мистецтві», присвячену сотим роковинам виходу в світ першого «Кобзаря». Виставку було організовано на матеріалах творів художників О. Сластіона, П. Мартиновича, Л. Жемчужнікова і сучасних майстрів: П. Носко, С. Іжакевича, В. Касіяна, М. Жеваго та інших, а також творів студентів Харківського художнього інституту. Всього було представлено 200 експонатів.

В жовтні та листопаді 1940 р. Галерея влаштувала ще дві виставки: з нагоди 80-річчя від дня народження М. Самокиша та графічного мистецтва художників Львова.

1941 р. до 80-річчя від дня смерті Шевченка Галерея організувала меморіально-монографічну виставку, яка знайомила відвідувачів з матеріалами, присвяченими пам'яті поета. В окремому розділі розповідалося про вшанування Тараса Шевченка після Жовтневої революції. У березні цього ж року відкри-

І. Шульга. Портрет Т.Г. Шевченка. Втрачений у роки II світової війни

лася виставка з нагоди 70-річчя від дня народження М. Бурачека — відомого художника і дослідника творчості Т. Шевченка. Це була остання виставка, влаштована Галереєю картин Т.Г. Шевченка.

Почалася війна. Німецькі війська стрімко просувалися Україною. В екстремальних умовах здійснювалася евакуація промислових підприємств, колгоспів, музейних закладів. Але плани евакуації, що були розроблені ще в середині 1930-х років, застаріли. Евакуаційна комісія в Харкові взагалі не знала про наявність у місті Галереї картин Т.Г. Шевченка та унікальної Української державної картинної галереї і не займалася їх евакуацією.

Обставини воєнного часу визначили складний та непередбачуваний шлях евакуації музейних фондів. Деяким музеям довелося здійснювати евакуацію в надзвичайно складних умовах через безпорадність відповідальних працівників Наркомпросу та Управління в справах мистецтв при РНК УРСР, які не уявляли, куди і як необхідно вивозити музеї. Одним з трагічних прикладів провалу системи евакуації стала доля музеїв Харкова, вивіз яких здійснювався вже в умовах воєнних дій, у лічені дні перед захопленням міста. Високопоставлені партійні, радянські та військові керівники виявилися абсолютно байдужими до долі унікальних історико-культурних цінностей. Прикладом тому є обставини евакуації всьо-

го шевченківського надбання, яке зберігалось в Києві та Харкові. Справа евакуації Центрального державного музею Т.Г. Шевченка (м. Київ), меморіального Будинку-музею Т.Г. Шевченка (м. Київ) та Галереї картин Т.Г. Шевченка (м. Харків) була цілком перекладена на плечі співробітників харківських музеїв.

У серпні—вересні 1941 р. Україна опинилася перед жахливою реальною можливістю загинути практично всієї шевченківської художньої спадщини, яку було врятовано тільки завдяки неймовірним зусиллям директора Української державної картинної галереї (нині Харківський художній музей) П. Кривеня та директора харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка В. Зоріна.

Експонати київських музеїв Т.Г. Шевченка прибули до Харкова за таємничих обставин. Картини, малюнки, рукописи, особисті речі великого Кобзаря з Центрального державного музею Т.Г. Шевченка, меморіального Будинку-музею Т.Г. Шевченка у середині липня відправили на дніпровську пристань — там їх мав забрати пароплав і вивезти до Дніпропетровська, а звідти — залізницею — на схід. Але протягом двох тижнів ящики з музейними експонатами пролежали просто неба під дощем. «Ящики лежали на березі. Навколо сновигали військові, вантажники переносили на пароплави якесь обладнання. Пароплави, навантажені до краю, відходили від пристані... А як поїздом до Харкова, а там... Сім днів і ночей їхав поїзд від Києва до Харкова. Ворог немилосердно бомбив дорогу. Кілька осколків та куль пробили вагон. Шостого серпня, змучений та охлялий, Затенацький розмовляв у Харкові з наркомом освіти України: — Музей Шевченка тут, Сергію, Михайловичу. Привіз» [15, с. 2].

У своїй доповідній в парторганізацію Спілки радянських художників П. Кривень писав: «... У цей час в Харків прибули і були залишені в галереї ящики з експонатами Київського музею українського мистецтва і Київського музею Шевченка, що, як з'ясувалося, знаходилися довгий час у Києві на Дніпровській пристані і не були відправлені. Крім того, в галерею експонати Київського музею мистецтв привіз сам директор музею. Директор Київського Музею Шевченка Піскун, залишивши не евакуйованим музей, виїхав у гли-

бокий тил» [3]. Шевченківські раритети із Києва до Харкова привіз співробітник музею, мистецтвознавець Я. Затенацький.

У пояснювальній записці з цього ж приводу директор харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка В. Зорін писав: «7 ящиків експонатів Центрального музею Шевченка були доставлені в приміщення Харківської галереї Шевченка вночі, під час моєї відсутності. Наступного дня я просив дозволу у начальника Управління Мистецтв УРСР — експонувати вміст цих ящиків. Одержав вказівку: «Центральний музей Шевченка входить в систему Наркомосу УРСР і спочатку представник Наркомосу, разом із представником Управління Мистецтв УРСР розкриють ящики, щоб зробити передачу за актом. Тим більше це необхідно, що за наявними відомостями, ці ящики тривалий час пролежали в Києві на пристані під відкритим небом». Приблизно таку вказівку дав начальник Управління УРСР тов. Компанієць. Про необхідність попередньої передачі дав вказівку і Наркомос УРСР тов. Бухало.

Однак, через кілька днів т. Бухало заборонив експонувати вміст цих ящиків у Харкові, вказавши, що ці ящики повинні знаходитися в приміщенні галереї до особливого розпорядження без розкриття їх.

А в цей час була дана директива — готуватися до евакуації з м. Харкова.

Готуючи до евакуації довірену мені галерею картин Т.Г. Шевченка, я був у повній впевненості, що 7 ящиків Центрального музею Шевченка будуть евакуйовані тим наркоматом, у систему якого входить Центральный музей, тобто Наркомпросом. Однак, в останні (вже вкрай напружені дні) заст. голови Раднаркому УРСР тов. Редько у відповідь на мою усну інформацію про те: «Що ж робити із ящиками Центрального музею Шевченка» — дав мені усну вказівку: «Також евакуювати в тил, як важливі цінності». Це мною і виконано» [7].

Підготовка до евакуації експонатів завершилася в серпні 1941 р., але всі звертання музейних працівників до вищих інстанцій щодо своєчасного вивозу культурних цінностей не мали результатів. Голова Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР Н. Компанієць та заст. начальника Управління в справах мистецтв при РНК УРСР О. Пащенко ні-

Афіша до ювілейної виставки з нагоди 80-річчя від дня народження М.С. Самокиша у Галереї картин Т.Г. Шевченка у Харкові. 1940 р.

яких заходів не вживали й уникали зустрічей з директорами харківських музеїв, а якщо тим вдавалося «прорватися» на прийом, то їх звинувачували в панікерстві.

В особистій доповідній записці секретарю Харківського обкому КП(б)У Єпішеву, датованій 24 вересня 1941 р., П. Кривень пише: «У Харкові існують дві картинні галереї: Державна картина галерея та Галерея картин Т.Г. Шевченка. Ці дві галереї зберігають українську та російську художню культуру за період майже сто років.

За прикладом Москви та Ленінграда (Третьяковської галереї та Ермітажу), що у 1-й місяць війни вивезли в глибокий тил свої художні цінності, ми працівники харківських галерей, також у 1-й місяць війни порушували питання перед обласними й українськими центральними організаціями про необхідність вивезення художніх цінностей харківських галерей у глибокий тил, щоб забезпечити їх збереження для майбутніх поколінь нашого народу, але нас керівники обласних та українських організацій обвинуватили за поспішну постановку цього питання» [6] (у редакції оригіналу). П. Кривень зустрічається з депутатом Верховної Ради УРСР С. Корнійчуком, що знаходив-

Приміщення оперного театру, де зберігалися евакуйовані музейні скарби. Новосибірськ. 1943 р.

ся тоді в Харкові. Той обіцяє поговорити «де треба», заспокоює. Але питання з наданням вагонів для вивозу експонатів залишається невирішеним.

«Сумно було спостерігати, як організації й установи, евакуюючи вивозять з Харкова канцелярські меблі, а неповторні для історії народу духовні цінності приречені на загибель», — писав П. Кривень [3].

20 вересня 1941 р. було оголошено евакуацію населення Харкова. Разом з директором Галереї картин Т.Г. Шевченка Зоріним, Кривень, обдуривши вартівного, «прорвався» на прийом до начальника Південної залізничної дороги. З'ясувалося, що для евакуації музеїв заплановано тільки один вагон. П'ять діб довелося чергувати на станції Левада, поки одержали той вагон, оскільки за кожен з них між організаціями буквально йшли бої. На підводах, бо іншого транспорту не знайшлося, перевезли на станцію всі 12 ящиків Галереї картин Т.Г. Шевченка (це з тими, що прибули з Києва) завантажили у вагон. 1 жовтня 1941 р. ешелон відправився у напрямку Курська, але не доїжджаючи до Белгорода, повернув назад до Харкова, оскільки під Курськом було підірвано мости.

Простоявши в числі інших ешелонів на станції Основа протягом п'яти діб, ешелон пішов у напрямку Балашово. Залізнична лінія, якою слідував ешелон, піддавалася безупинному бомбардуванню. На щастя, вагон з художніми колекціями ушкоджень уник.

Музейні цінності були направлені в супроводі П. Кривеня та В. Зоріна до Красноярську на підставі посвідчення про відрядження, виданого Управлінням в справах мистецтв при Раднаркомі УРСР.

Але на цьому пригоди евакуації музеїв не закінчилися. Виявилось, що в кінцевому пункті призна-

чення — Красноярську, куди вони прибули 7 листопада 1941 р., на них ніхто не чекав. Звідси за розпорядженням заступника голови Красноярського Крайвиконкому Старовойтова начальнику управління Красноярської залізниці та розпорядженням начальника Крайового відділу мистецтв Ружицького від 10 листопада 1941 р., вагон було спрямовано в Абакан, де поява 14 листопада музейних фондів з Харкова також була повною несподіванкою.

З евакуйованими експонатами залишилися тільки директор Української державної картинної галереї П. Кривень та завідувачка масовим відділом П. Якименко. Згідно з розпорядженням головного управління установами образотворчих мистецтв директор Галереї картин Т.Г. Шевченка В. Зорін був призначений начальником відділу мистецтв Харківської Облради, а експонати шевченківських музеїв він передав П. Кривеню. 21 січня 1942 р. було знищено печатку харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка і вона, як заклад, припинила своє існування.

До Абакану прибула комісія з Москви з метою обстеження стану експонатів, яка констатувала, що стан евакуйованих експонатів харківської Галереї задовільний. *«По Державній галереї картин Шевченко (Харків). Евакуйовані в м. Абакан 1177 експонатів із загального числа за інвентарем у 1534. З них — 1-ї та 2-ї категорій евакуйовані 983 з 1103 що зазначені в інвентарі, та 3-ї категорії — 194 з 431. Оригінальних творів Тараса Шевченко вивезено 580 із загального числа, що значяться за інвентарем 606 експонатів. Таким чином, евакуйовано експонатів 1-ї та 2-ї категорій 89%»* [5] (у редакції оригіналу).

Незадовільним було визнано стан 17 творів Київського Центрального державного музею Т.Г. Шевченка, оскільки під час евакуації з Києва вони були дуже пошкоджені. Особливо постраждав портрет В. Жуковського роботи К. Брюллова.

6 лютого 1942 р. Комітет у справах мистецтв при РНК СРСР надсилає телеграму про передачу евакуйованих цінностей українських художніх музеїв на збереження Державній Третьяковській галереї. Експонати Державної української картинної галереї, харківської Галереї картин Т. Шевченка та київських музеїв Т. Шевченка 15 квітня 1942 р., після тримісячної здачі, були передані головному хранителю Третьяковської галереї С. Битюцькій і

зберігалися у приміщенні Новосибірського оперного театру. Рукописи та автографи Т.Г. Шевченка з рукописного відділу Інституту літератури АН УРСР вивезли до Уфі.

А в окупованому Харкові 12 листопада 1941 р. відбулося засідання Комісії з охорони пам'яток культури при відділі освіти Харківської міської управи, на якому було обговорено перспективи існування культурно-освітніх установ міста, зокрема музеїв. Вихід вбачався в об'єднанні мистецьких музейних закладів для полегшення вирішення їх нагальних проблем, і в тому, щоб дати їм назву — Харківський національний художній музей. Але це рішення так і залишилось на папері. Неєвакуйовані експонати Галереї картин Т.Г. Шевченка (меблі, килими, скульптури, картини, присвячені Кобзарю, репродукції тощо) були зібрані у новоствореному Будинку ім. Т.Г. Шевченка (пров. Мироносицький, 11, тепер вул. Раднаркомівська), його директором призначили І. Данильченка, на якого покладалась відповідальність за збереження художніх речей і всього майна музею.

Отже, незважаючи на відсутність оригіналів картин Тараса Григоровича, в новоствореному Будинку ім. Т.Г. Шевченка було зібрано все те, що висвітлювало життя, творчість та громадську діяльність Кобзаря. Планувалось навіть, що Будинок буде видавати листівки та репродукції з малярських та поетичних творів Т.Г. Шевченка, пропагувати його творчість лекціями та доповідями.

Німецьке командування в приміщенні Будинку ім. Т.Г. Шевченка влаштувало для своїх вояків тимчасове житло. Але, незважаючи на це, у музеї планувалося відкрити постійну виставку з такими відділами: малярські твори в репродукціях; літературні твори Кобзаря й ілюстрації до них; життя та громадська діяльність Т.Г. Шевченка; епоха Т.Г. Шевченка; оригінальні портрети Т.Г. Шевченка — живописні роботи, виконані різними сучасними художниками, скульптури та фотографії; музичні твори на теми творчості Т.Г. Шевченка або присвячені йому.

Однак 6 вересня 1942 р. було відкрито лише один відділ виставки малярських творів Шевченка у репродукціях. В двох залах було зібрано 220 експонатів. «Німецькі вояки дуже цікавляться творчістю Т.Г. Шевченка і часто, ще до відкриття виставки

Запрошення на виставку Харків. 1947

Експозиція тимчасової виставки Музею Т.Г. Шевченка Харків. 1947—1948 рр.

Остання шевченківська виставка у Харкові 1947-48 рр. Фото з книги: Дослідник на ниві Шевченкознавства: зб. наук. ст. М.І. Мацапури / упряд. Т.М. Мацапура. — К. : Унів. В-во ПУЛЬСАРИ, 2011. — 268 с.: іл.

заходили в Будинок і переглядали репродукції картин і виказували бажання придбати їх. За весь час існування виставки, тобто з 6 вересня по 1 грудня було 1752 відвідувань, 76 екскурсій школярів, кількість дітей в яких 1409», — писав директор Будинку ім. Т.Г. Шевченка І. Данильченко [4].

Ще взимку 1942 р. при Художньому інституті, який на той час також знаходився у приміщенні Будинку ім. Т.Г. Шевченка, відкрився «Художній салон» з метою експонування і реалізації творів харківських художників. Однак, діяльність салону під керівництвом його завідувача К. Бульдїна звелася до торгівлі коштовностями й антикваріатом. Художній інститут відмовився співпрацювати з цим підприємством. К. Бульдїн передав салон з усім майном приватному товариству «Культура», яке виманова-

ло з голодуючого населення Харкова мистецькі цінності й збувало їх німцям. За час господарювання в Будинку ім. Т.Г. Шевченка Товариство «Культура» захопило всі експозиційні зали другого поверху, з бібліотеки було викрадено значну кількість книг. Нарешті «Художній салон» переїхав у приміщення готелю «Інтернаціонал», вивізши і частину меблів, що належала Будинку ім. Т.Г. Шевченка. Однак все це згоріло разом з готелем 1943 року.

У лютому 1943 р. за письмовим розпорядженням німецької штандарткомендатури м. Харкова з Будинку ім. Т.Г. Шевченка було вилучено цінні меблі першої половини XIX сторіччя. Вантажними машинами солдати вивозили музейні меблі та килими для квартир німецьких генералів.

Частину експонатів Будинку ім. Т.Г. Шевченка за розпорядженням керівника Харківського айнзацштабу Р. Гауптга було перевезено до Українського художнього музею (колишня Українська державна картинна галерея) для організації виставки «Історія культури Української області», які також згоріли там разом з неевакуйованими експонатами Української державної картинної галереї, підпаленої фашистами у серпні 1943 року.

Решту майна Будинку ім. Т.Г. Шевченка було пограбовано солдатами СС, що увірвалися в приміщення музею під час другої окупації Харкова в березні 1943 року. Вони виламали двері, знівечили мармуровий бюст Т.Г. Шевченка роботи В. Беклемішева. У травні 1943 р. гестапо двічі проводило обшук у приміщенні Будинку ім. Т.Г. Шевченка, сподіваючись знайти ще щось цінне.

Під час другого відходу німецьких військ з Харкова у серпні 1943 р., співробітники штафел-пропаганди, керівником якої був зондерфюрер Бек, забрали портрети Т.Г. Шевченка, виконані В. Касіяном. Збитки, заподіяні Будинку ім. Т.Г. Шевченка, дорівнювали 414300 карбованцям.

А тим часом 27 березня 1943 р. в Уфі Рада Народних комісарів УРСР постановила утворити при Інституті української мови і літератури Академії наук УРСР Державний літературно-художній музей Т.Г. Шевченка та передати до його фондів «все майно, музейні та архівні матеріали шевченківських музеїв, зв'язані з творчою діяльністю Т.Г. Шевченка» [14, с. 14] Директором новоутвореного музею Т.Г. Шевченка було призначено Є. Кирилюка.

За клопотанням заступника начальника Управління в справах мистецтв при РНК УРСР О. Пащенко у травні 1943 р. для роботи в музеї відкликають колишнього головного хранителя фондів харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка М. Мацапуру, який на той час працював на військовому заводі у Куйбишеві. Його призначили заступником директора Державного літературно-художнього музею Т.Г. Шевченка і заступником директора та завідуючим Державних фондів художніх музеїв України. У грудні 1943 — січні 1944 р. М. Мацапура виїжджав до Новосибірська, де оглянув і перепакував експонати Центрального державного музею Т.Г. Шевченка і харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка, організував реставрацію пошкоджених картин, підготував їх до реевакуації.

2 грудня 1944 р. врятовані П. Кривнем та В. Зоріним експонати колишньої харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка, київських Центрального державного музею Т.Г. Шевченка та меморіального Будинку-музею повернулись із Новосибірська до Харкова і були розміщені на другому поверсі в окремому фондосховищі Державного музею українського мистецтва, утвореного на базі Української державної картинної галереї (нині Харківський художній музей). «О 2-й половині дня 30 листопада до 4-ої години ранку 1 грудня було проведено вивантаження музейних цінностей безпосередньо з вагонів на автомашину та доставка їх у супроводі озброєної охорони до місця перебування музею по Раднаркомівській вул. 11, де ящики з цінностями вивантажувалися у вестибюлі музею. Всього було зроблено б повних рейсів автомашин.

1-го грудня б. р. згадані ящики були перенесені з вестибюля до залу музею на 2-му поверсі та розташовані там окремо по музеям у відповідному порядку. Під ящики на підлогу було покладено підставки. Жодного ящика пошкоджено не було. 2-го грудня б. р. команду охоронників військ НКВД було відпущено.

Всі ящики Державного музею Т.Г. Шевченка виявлені та прийняті за спеціфікацією, а саме: колишній Державний Центральний Музей Т.Г. Шевченка у м. Києві в кількості 3-х ящиків за №№ 1, 3 та 4; 2, 5 та 6 Меморіального будинку-музею Т.Г. Шевченка у м. Києві. 1 ящик за № 7 та ко-

лишня Державна Галерея Шевченка у 7-ми ящиках за №№ 1, 2, 3, 4, 6, 11, 12, а разом всього 11-ть ящиків» [1] (у редакції оригіналу).

У березні 1944 р. в Харкові передбачалося відкрити постійно діючу Шевченківську експозицію на базі колишньої Галереї картин Т.Г. Шевченка, директором якої призначають І. Данильченка. Він звертався до Харківського обласного відділення в справах мистецтв при РНК УРСР, щоб вирішити питання про організацію Галереї картин Т.Г. Шевченка в новому приміщенні по вул. Сумській, 61. Управління в справах мистецтв при РНК УРСР у Києві мало вирішити питання про підпорядкування Галереї картин Т.Г. Шевченка, про її статус — чи це буде галерея картин, чи Музей Т.Г. Шевченка. Від цього залежало внутрішнє наповнення експозиції. Але 1945 р. з'явилась урядова постанова про підпорядкування музею Народному комісаріату освіти. Тодішній нарком освіти П. Тичина звертався до уряду УРСР з проханням розмістити музей Т.Г. Шевченка в Києві, а в Харкові створити його філію. Але, незважаючи на підтримку відомих діячів літератури, науки та мистецтва, це звернення не знайшло позитивного рішення.

Колекції київських шевченківських музеїв залишаються у Харкові, оскільки в Києві тривалий час для них не знаходилося приміщень. Маріїнський палац було передано ЦК КП(б)У під Республіканський будинок пропаганди і агітації; будинок київської школи № 52, де останнім часом знаходилися експонати Центрального державного музею Т.Г. Шевченка, перейшов у відання київського університету.

Невлаштованість музею Т.Г. Шевченка дуже хвилювала інтелігенцію Києва. «Повернулася в Україну влада, — говорив письменник Ю. Яновський, — і в українській столиці не можуть знайти приміщення для музею Шевченка». «Ганьба! Не таланило Шевченкові за життя, не таланили і після смерті», — висловлював своє обурення професор О. Дорошкевич» [16, с. 40].

Поки вирішувалось питання з приміщенням для Державного літературно-художнього музею Т.Г. Шевченка у Києві, протягом 1945—1947 рр. до Харкова регулярно приїжджала комісія з на чолі з його директором М. Мацапураю, яка здійснювала контрольні перевірки стану збереження експонатів, що прибули з евакуації. В акті перевірки, що да-

тований 28 травня 1946 р., є такий запис: «28 травня було розпаковано ящик № 4 колишньої ГКШ у Харкові з картинами та портретами, виконаними олійними фарбами переважно на полотні. В цьому ящику зберігається 23 експоната. В середині ящик теж викладено дермантином. Під час огляду цього ящика жодних ознак вологості, цвілі та інш. псування не помічено. Стан експонатів задовільний. Після огляду ящик був знову запакований».

З цього ящика № 4 були вилучені для відправки до м. Києва чотири оригінальних роботи Т.Г. Шевченка, виконаних олійними фарбами на полотні.

- 1) Інв. № 533 Портрет Рудзинського;
- 2) Інв. № 534 Портрет Маєвської;
- 3) Інв. № 55 Портрет Закревського;
- 4) Інв. № 56 Портрет Закревської.

1 робота художника Флавіцького К.Д. Портрет Т.Г. Шевченка (копія з автопортрету Шевченка 1859 р.) Інв. № 856. Після перевірки решту вісімнадцять експонатів було знову запаковано в ящик № 4» [2].

В 1945—1946 рр. у Харкові, у залах нашого музею, М. Мацапура побудував тимчасову шевченківську експозицію з творів сучасних митців.

Останній раз мистецький доробок Кобзаря з колишньої харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка було представлено у Харкові 1947 року. Тоді, а саме 3 березня, за наказом заступника директора ДЛХМ Т.Г. Шевченка А. Колодязного у присутності наукових співробітників харківського музею було знято пломби та розкрито ящики з оригінальними творами Т.Г. Шевченка. Було відібрано 132 твори (живопис, акварелі, малюнки й офорти) і експоновано у нашому музеї на виставці, присвяченій 133-й річниці від дня народження Т.Г. Шевченка.

У серпні 1948 р. на виконання урядової постанови про відкриття Державного музею Тараса Шевченка у Києві експонати колишньої харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка, а також колекції київських шевченківських музеїв було остаточно перевезено до столиці, а 24 квітня 1949 р. відкрито нову шевченківську експозицію у будинку, що колись належав відомому промисловцю та меценату М. Терещенку (Бульвар Т.Г. Шевченка, 12).

Нині у Харківському художньому музеї зберігається всього чотири твори великого Кобзаря.

1. Архів Національного музею Т.Г. Шевченка. Акт прийому реевакуйованих експонатів, м. Харків, 2 грудня 1944.
2. Архів Національного музею Т.Г. Шевченка. Акт контрольної перевірки стану збереження експонатів, м. Харків, 28 травня 1946.
3. Архів Харківського художнього музею. Доповідна записка Кривня П.В. в парторганізацію Спілки радянських художників.
4. ДАХО. — Ф. 2982. — Оп. 4. — Од. зб. 225. — Арк. 45. Доповідна записка Данильченка І.А. про організацію роботи Будинку імені Т.Г. Шевченка, 14/ХІІ.1942 р.
5. ЦДАВОВУ. — Ф. № 4763. — Оп. 1. — Од. зб. 2. — Арк. 36 зв. Акт про стан зберігання евакуйованих музейних цінностей в місті Абакані.
6. ЦДАВОВУ. — Ф. 4763. — Оп. 1. — Од. зб. 2. — Арк. 41. Доповідна записка Кривня П.В. секретарю Харківського обкому КП (б)У.
7. ЦДАВОВУ. — Ф. 4763. — Оп. 1. — Од. зб. 2. — Арк. 21. Пояснювальна записка Зоріна В.І. з питань евакуації семи ящиків Київського центрального музею ім. Шевченка через м. Харків від 23/І.1942 р.
8. Бурачек М. Галерея малярських творів Шевченка у Харкові / М. Бурачек // Літературна газета. — 1930. — 19 квітня.
9. Гордон В. Великий науково-культурний заклад / В. Гордон // Червоний шлях. — 1935. — № 3. — С. 164—169.
10. Інститут ім. Т.Г. Шевченка // Всесвіт. — 1932. — № 7. — С. 14.
11. Інститут Тараса Шевченка // Вісті ВУЦВК. — 1926. — 7 лютого.
12. Костюк Г. Зустрічі і прощання (Спогади) / Г. Костюк // Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 1926—2001: Сторінки історії, 75 / відп. ред. та упоряд. О.В. Мишанич. — К. : Наукова думка, 2003. — С. 523.
13. Маньківський В. Експонат — живе слово / В. Маньківський // Декада. — 1932. — № 1. — С. 2—3.
14. Національний музей Тараса Шевченка : Альбом / упоряд. Т. Андрущенко, С. Гальченко. — К. : Мистецтво, 2002. — С. 11.
15. Тельнюк С.В. Врятовані шедеври / С.В. Тельнюк // Літературна Україна. — 1963. — 13 грудня. — С. 2.
16. Ткаченко М. Збереження документів і матеріалів про життя та творчість Т.Г. Шевченка під час Другої світової війни / М. Ткаченко // Міжнародна наукова конференція, присвячена 183-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка та 150-річчю від дня заснування Кирило-Мефодіївського товариства. Тези доповідей та повідомлень. — К., 1997. — С. 40.
17. Шевченківська виставка в Харкові // Всесвіт. — 1932. — № 9. — С. 19.

Viktoriya Katsay

TO THE HISTORY OF SOJOURN OF T.SHEVCHENKO'S ARTISTIC HERITAGE IN KHARKIV DURING 1926—1948

The article has brought quite detailed historical account as for foundation and activities of Taras Shevchenko Institute of and Gallery of Shevchenko's pictures of Kharkiv. The review of scientific achievements and exhibitiv events of gallery is being exposed. Main accent has been put upon research of the archival documents, related to evacuation of Shevchenko museums of Kharkov and Kiev. The problem of maintenance of creative inheritance of Shevchenko in the years World War II has also been considered.

Keywords: Shevchenko, institute, gallery, museum, exhibitions.

Вікторія Кацай

К ИСТОРИИ ПРЕБЫВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО НАСЛЕДИЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКО В ХАРЬКОВЕ (1926—1948)

В статье представлен исчерпывающий исторический экскурс основания и пребывания Института Тараса Шевченко и Галереи картин Т.Г. Шевченко в Харькове. Изложен краткий обзор научной и выставочной деятельности галереи. Основной акцент сделан на исследовании архивных документов, связанных с эвакуацией шевченковских музеев Харькова и Киева. Освещена проблема сохранности творческого наследия Т.Г. Шевченко в годы II мировой войны.

Ключевые слова: Шевченко, институт, галерея, музей, выставки.